

ISTORIJSKA KARTA — ISTORIJSKA KARTOGRAFIJA

Krajem XIX i početkom XX veka kartografija se izdvaja u posebnu nauku, mada je sovjetski Referativni žurnal još uvek vezuje za geografiju, a Međunarodna decimalna klasifikacija svrstava uz geodeziju. Samim tim što se kartografija izdvaja u posebnu nauku, ona mora da ispunjava i izvesne uslove da bi joj se takav status priznao. Takvih uslova ima više, naš predmet nije da se njima bavimo, pa ćemo izdvojiti samo tri najvažnija:

- da kao nauka ima predmet istraživanja (karta),
- da ima razrađenu metodiku istraživanja (generalisanje),
- da ima sopstveni jezički izraz (kartografska terminologija).

Zadržaću se na ovom trećem uslovu, upravo na nekim kartografskim terminima, jer se tu u našoj kartografskoj literaturi nailazi na nedorečenosti ili bolje jer tu, izgleda, ima još, i pored toga što imamo poseban kartografski rečnik, neraščišćenih pojmova. A ko zna da li ih kada i neće biti? Jer nauka se razvija, a pri tome se stvara i nova terminologija.

Radi se o sledećim kartografskim terminima, na koje želim ovom prilikom ukazati, a to su:

- stara karta,
- istorijska (historijska, povjesna) karta,
- istorija (historija, povijest) kartografije, i
- istorijska (historijska, povjesna) kartografija, koji se kod nas često zamenjuju: stara karta i istorijska karta, a paralelno s tim i još češće istorija kartografije i istorijska kartografija.

Ovim se terminima unekoliko, pre više od pedeset godina, kod nas bavio profesor universiteta, geograf i istoričar Ilija Sindik (1888—1958) [4], međutim ni u današnjoj kartografskoj literaturi [1] i [2] oni kod nas nisu raščišćeni ili su to samo delimično. Tako I. Sindik **staru kartu** karakteriše kao »istorijski spomenik«, dok se taj termin u Višejezičnom kartografskom rječniku [1] i ne daje kao posebna odrednica. I. Sindik pod **istorijskom kartom** razume »onu na kojoj prikazujemo državne granice i druge kulturne predmete nekoga određenog istorijskog doba«, a u Višejezičnom kartografskom rječniku se pod odrednicom **povijesna karta** razume »tematska karta na kojoj su prikazane pojave ili stanja u nekom određenom povijesnom razdoblju«. Kao što vidimo pojam je u prvom slučaju ograničen na »državne granice« i »kulturne predmete« dok je u drugom slučaju otvoren za sve »pojave i stanja u nekom određenom povijesnom razdoblju«. Po K. A. Sališčovu [6] **istorijske karte** su »poseban vid karata društvenih pojava na kojima su prikazani razni istorijski događaji i procesi kao i njihove uzročno-posledične veze«. Razume se da sve što može biti nanoseno na kartu ne mora biti i predmetom naučnog istorijskog razmatranja.

Posebno se kod nas često zamenjuju termini istorija kartografije i istorijska kartografija. Prema Višejezičnom kartografskom rječniku [1] »**povijest kartografije**« ... proučava i opisuje povijest metoda i postupaka u izradi karata«, međutim u njemu se ne daje odrednica **povjesna kartografija**. I. Sindik [4], opet, ne spominje termin **istorija kartografije**, a pod pojmom **istorijska kartografija** razume »istorijsko-geografsku disciplinu koja se bavi izučavanjem starih karata«. Dakle tu se po jednom [1] razume pod povijest kartografije ono što je po drugom [4] istorijska kartografija. Sa Sindikovim shvatanjem pojma istorijska kartografija podudara se i shva-

tanje R. Gašparovića [2]. Ali već I. Sindik uočava da istorijska kartografija, kad se ovako definiše kako on to daje, ne stoji u »uzročnoj vezi« sa istorijskom kartom i u tome vidi »nezgodnu stranu naše terminologije«, ali istovremeno se i miri s takvom situacijom.

Mislim da sa takvom situacijom ne bi trebalo da se mirimo da po jednim istorijska kartografija bude isto što je po drugima povijest kartografije. Pojmove istorijska (historijska, povjesna) kartografija i istorijska (historijska, povjesna) karta treba dovesti u »uzročnu vezu«, kako bi to rekao I. Sindik.

Da bi se ta »uzročna veza« postigla, pod pojmom istorijska (historijska, povjesna) kartografija treba razumeti kartografsku disciplinu koja se bavi metodikom i tehnikom sastavljanja, oformljenja i izdavanja istorijskih (historijskih, povjesnih) karata; tj. predmetom istorijske kartografije su istorijske karte i metodi njihovog sastavljanja. Pod pojmom istorija (historija, povijest) kartografije treba razumeti onaj deo kartografije koji »izučava osnovne činjenice, etape i zakonitosti u razvoju kartografske nauke i kartografske proizvodnje« kako to kaže K. A. Sališčov [6].

Ovakvo definisanje ima uzročne veze i sa istorijskom geografijom [3] i istorijom geografije; ono ima svoju analogiju i drugde, npr. ekonomska karta je tematska karta na kojoj je predstavljena ekonomska situacija na nekom određenom teritoriju, a predmetom ekonomske kartografije je ekonomska karta i metod njenog sastavljanja [5].

Posle svega ovoga ja bih zaključio sa ovakvim rezimenom: **stara karta** je istorijski spomenik nastao u nekom ranijem periodu vremena i predstavlja situaciju u periodu u kom je nastala; **istorijska (historijska, povjesna) karta** je proizvod kasnijeg vremena nastala na osnovu geografsko-istorijskih proučavanja političkog, socijalnog, ekonomskog i kulturnog razvitka u prošlosti, ona ne predstavlja situaciju u vremenu u kom je nastala. Analogno tome **istorija (historija, povijest) kartografije** izučava zakonitosti razvoja kartografije i karte kroz pojedine istorijske periode od prvih početaka do danas, dok **istorijska (historijska, povjesna) kartografija** proučava aktuelna pitanja metodike i tehnike izrade istorijskih (historijskih, povjesnih) karata u sadašnjoj etapi razvoja kartografije.

LITERATURA:

- [1] Borčić, B, Kreiziger, I, Lovrić, P. i Frančula, N: Višejezični kartografski rječnik, Zagreb 1977.
- [2] Gašparović, R: Bosna i Hercegovina na geografskim kartama od prvih početaka do kraja XIX vijeka, Sarajevo 1970.
- [3] Ивић, А: Грађа за српску историјску географију; Гласник Географског друштва, Св. 7—8, Београд 1922, стр. 197 и даље.
- [4] Синдик, И: Задатак и значај историјске картографије; Гласник Географског друштва, Св. 18, Београд 1932, стр. 36 и даље.
- [5] Баранский, Н. Н. и Преображенский, А. И: Экономическая картография, Москва 1962.
- [6] Салищев, К. А: Картография, Москва 1982.

N. E. Radošević